Notă pentru arhivare digitală

Acest volum este pus la dispoziție în scop documentar, educațional și de conservare culturală.

Notă privind drepturile de autor

Drepturile de autor aparțin autorilor și deținătorilor legali. Dacă ești titularul drepturilor și consideri că materialul a fost publicat fără acord, te rugăm să ne contactezi pentru clarificare sau remediere.

Notă privind copia privată și utilizarea personală

Conform interpretărilor prezentate de Observatorul european privind încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală, structură a Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală (EUIPO), legislațiile statelor membre ale Uniunii Europene permit, în anumite condiții, realizarea unei copii a unei opere protejate pentru uz personal sau pentru cercul familiei și al prietenilor apropiați.

Această situație poate include și realizarea unei copii digitale a unei opere pe care utilizatorul o deține deja în mod legal (de exemplu în format tipărit), inclusiv prin descărcarea unei copii de pe Internet, cu condiția ca opera să fi fost făcută publică, ca utilizarea să nu afecteze exploatarea normală a operei și ca aceasta să nu prejudicieze titularul drepturilor.

Explicații detaliate pot fi consultate în documentul "Frequently

Asked Questions on Copyright" elaborat de Observatorul european privind încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală (EUIPO):
https://tinyurl.com/ccdrocopy

Cerere de completări și corecturi

Dacă ai remarcat o eroare de scanare sau poți furniza informații documentate privind această ediție, ne poți transmite datele pentru actualizare.

Strugatki Arkadi & Strugatki Boris

REFLEX SPONTAN

URM1 se plictisea.

De fapt plictiseala – reacție la uniformitate și monotonie, nemulțumirea de sine însuși, pierderea interesului pentru viață – nu este proprie decât omului și câtorva animale. Pentru a te plictisi trebuie să ai un sistem nervos perfect organizat. Trebuie să poți să gândești sau, cel puțin, să suferi. URM nu avea sistem nervos în sensul obișnuit al acestui cuvânt. El nu putea să gândească și, încă mai puțin, să sufere. Nu știa decât să perceapă, să înregistreze și să acționeze. Și totuși fu cuprins de plictiseală.

După plecarea Stăpânului, în jurul lui nu mai rămăsese nici un lucru demn de reținut. Or, acumularea de amintiri devenise scopul existenței sale. Era posedat de o curiozitate niciodată satisfăcută, de o sete fără leac de a percepe și a înregistra cât mai mult. Toate faptele și fenomenele necunoscute erau bune pentru el, cu condiția ca poziția lor în timp și spațiu să facă din ele o sursă de senzații pentru cel puțin unul dintre cele cincisprezece organe de simț ale sale. Când în preajma lui nu se aflau nici fapte, nici fenomene necunoscute, trebuia să le caute.

Or, tot ceea ce se găsea împrejurul lui în acea clipă îi era cunoscut și răscunoscut, până la cel mai mic amănunt, până la cea mai subtilă nuanță. Își amintea din primul moment al existenței sale de această vastă încăpere pătrată cu pereții cenușii și aspri, de tavanul scund și de ușa de fier. Aici domnea totdeauna același miros de metal încins și de ulei izolant. De undeva de sus răzbătea un zgomot surd și nelămurit, pe care oamenii nu puteau să-l distrugă decât cu ajutorul aparatelor, dar pe care URM îl auzea foarte bine. Tuburile luminescente erau stinse, dar URM vedea perfect datorită luminii infraroșii și impulsiunii radarurilor sale.

Deci URM se plictisea și hotărî să pornească în căutarea unor impresii noi. De la plecarea Stăpânului trecuse jumătate de ceas. Și URM știa din experiență că nu se va întoarce curând. Această ultimă circumstanță nu era lipsită de însemnătate. Într-o zi, URM făcuse de capul său o mică plimbare prin încăpere. Stăpânul îl surprinsese și făcuse astfel încât, devorat de curiozitate, URM nu mai putuse o vreme să se miște și nici măcar să-și rotească antena radarului.

URM se legănă și înainta greoi. Podeaua de ciment răsună sub tălpile sale groase de cauciuc. URM se opri o clipă să asculte și chiar se aplecă. Dar în gama de sunete a vibrațiilor cimentului nu era niciunul necunoscut și URM își reluă mersul către peretele din față. Se apropie, gata să-l atingă. Peretele mirosea a beton umed și a fier ruginit. Nimic nou. Atunci URM făcu stânga-mprejur, zgâriind peretele cu cotul său de oțel, traversă camera în diagonală și se opri în fața ușii. Nu era chiar ușor s-o deschidă. O examină o clipă, comparând ceea ce vedea cu ceea ce știa dinainte. Apoi întinse cleștele zimțat al mâinii sale stângi, apucă cu dibăcie mânerul și-l întoarse. Ușa se deschise cu un scârțâit prelung. În sfârșit, un lucru interesant. Și timp de câteva minute URM deschise și închise ușa, când mai repede, când mai încet, ascultând și înregistrând. Apoi trecu pragul și se pomeni în fața unei scări înguste și destul de înalte, cu trepte de piatră. URM numără instantaneu optsprezece până la primul palier, care era luminat. Știa ce sunt treptele și începu să le urce fără grabă.

De pe palier, o altă scară – de lemn și cu zece trepte – ducea mai sus. La dreapta se deschidea un coridor larg După o clipă de ezitare, URM o luă la dreapta. Nu știa de ce. Coridorul nu era mai interesant decât scara. E drept că aceasta era mult mai strâmtă.

Era cald și coridorul era viu luminat de razele infraroșii care izvorau din cilindrii suspendați chiar deasupra parchetului. URM nu văzuse niciodată calorifere, așa că cilindrii îi atraseră atenția. Se aplecă și apucă unul dintre ei, cu amândoi cleștii. Se auzi un trosnet sec, urmat de un zgomot de metal sfărâmat și un nor des de aburi calzi țâșni spre plafon, strălucind ca o bucată de soare. O țâșnitură de apă împroșcă picioarele lui URM. Fără să-l dea atenție, acesta ridică cilindrul la înălțimea capului, îl examină, desprinse din carapacea care-l acoperea pieptul tijele suple ale micromanipulatoarelor și studie cu atenție ruptura cilindrului. Apoi micromanipulatoarele își reluară locul, cilindrul căzu pe parchet și URM plecă, bălăcindu-se în băltoacele de apă. Când ajunse la capătul coridorului, o inscripție roșie se aprinse deasupra unei uși scunde. „Atenție! Nu intrați fără costum de protecție!”, citi URM. Cunoștea sensul cuvântului „Atenție!”, dar știa, de asemenea, că el se adresa totdeauna oamenilor. N-avea deci de ce să-l ia în seamă. Întinse brațul și împinse ușa.

Înăuntru nu lipseau lucrurile noi și interesante. URM se afla la intrarea unei săli vaste, pline cu obiecte de metal, de piatră și material plastic. În mijloc se înălța o construcție cilindrică de beton, acoperită în partea superioară cu o placă de fier sau de plumb. Nenumărate cabluri porneau din ea către pereții pe care se aflau mari panouri de marmură înțesate cu mânere și cadrane lucitoare. Construcția de beton era împrejmuită cu un grilaj de aramă. Tije strălucitoare, terminate cu clești asemănători mâinilor lui URM, atâmau din tavan.

Mergând fără zgomot pe lespezile podelei, URM se apropie de grilaj și-l făcu înconjurul. Se opri o clipă și-l înconjură din nou. Nu exista nici o trecere. Atunci URM întinse piciorul și trecu fără greutate prin grilaj, luând cu el câteva sfărâmături agățate de umeri. Se opri la doi pași de construcția de beton.

Capul său rotund ca un glob se mișca prudent la dreapta și la stângă. Scoicile de ebonit ale receptoarelor sale acustice se agitau în toate sensurile, antenele radarurilor tremurau. Acoperișul de plumb emitea raze infraroșii, sesizabile chiar în această sală foarte încălzită. Dar de acolo pornea și o radiație necunoscută. URM vedea foarte bine datorită aparatelor sale cu raze X și gama și i se păru că acoperișul era transparent și că dedesubtul lui se deschidea un puț strâmt și fără capăt, plin de o pulbere luminoasă. Din adâncurile memoriei sale, URM primi un ordin: Părăsește imediat aceste locuri! Nu știa când și cine îi dăduse acest ordin. Fără îndoială că îl cunoștea venind pe lume, după cum cunoștea multe alte lucruri pe care nu le văzuse și nu le încercase niciodată. Totuși, nu se supuse. Curiozitatea fu mai puternică. Se aplecă asupra construcției de beton, întinse cleștii și, cu un efort, ridică acoperișul de plumb.

Un val de raze gama îl orbi. Pe panourile de marmură se aprinseră becuri roșii și o sirenă începu să urle. Prin mâinile sale, devenite transparente, URM zări interiorul puțului de beton; lăsă capacul și spuse cu o voce de bas răgușit:

— Pericol! Gefahr! Danger!

Ecoul se rostogoli prin sală și se stinse. URM făcu stânga-mprejur și se grăbi spre ieșire. Șocul provocat de afluxul de particule radioactive înregistrat de aparatele sale de control îl împingea să părăsească sala. Desigur, nici cea mai penetrantă radiație, nici puternicele fluxuri de particule nu puteau să-l facă vreun rău. Ar fi putut chiar să poposească fără urmări în zona activă a reactorului. Dar, creându-l, stăpânii lui îl dăruiseră cu reflexul de a ocoli cât mai pe departe sursele de radiație intensă.

URM ieși pe coridor, închise cu grijă ușa în urma lui și, trecând peste caloriferul pe care-l smulsese, ajunse din nou pe palier. Acolo zări imediat o persoană care cobora iute pe scara de lemn.

Persoana era mult mai mică decât Stăpânul. Purta veșminte de culoare deschisă, foarte largi și părul de culoarea aurului îi era extrem de lung. URM nu văzuse niciodată ceva

asemănător. Aspiră un pic de aer și simți mirosul cunoscut de liliac alb. Stăpânul avea câteodată același miros, dar mai slab.

Pe palier era semiîntuneric, în timp ce scara din spatele fetei era viu luminată. Fără să observe imediat silueta lui enormă, ea îi auzi pașii și se opri, întrebând enervată:

— Cine-l acolo? tu ești Ivașev?

— Bună ziua, ce mai faceți? spuse URM cu vocea lui răgușită.

Fata scoase un strigăt. Ieșind din întuneric, o umbră imensă înainta spre ea, o umbră cu un cap rotund și strălucitor, cu ochi mici de sticlă, cu umeri cuirasați de o lărgime de necrezut și cu brațe mari, articulate. URM puse piciorul pe prima treaptă de lemn și fata țipă din nou.

Nu i se întâmplase niciodată ca un om să nu-l răspundă la salut. Dar acest sunet straniu, pătrunzător și, fără îndoială, nearticulat, nu corespundea cu niciunul dintre răspunsurile standard cunoscute de URM. Interesat, el înainta cu hotărâre către fata care se retrăgea. Treptele de lemn scârțâiau sub pașii lui.

— Înapoi! strigă fata.

URM se opri și își înclină capul, ascultând.

— Înapoi, monstrule!

Cunoștea cuvântul „înapoi”. La această comandă trebuia să se întoarcă și sa facă câțiva pași în direcția opusă, până la comanda „Stop”. Dar ordinele le dădea de obicei Stăpânul și, pe deasupra, URM avea chef să-și continue cercetările. Urcă deci mai departe, până ce ajunse la intrarea unei camere mici, foarte, luminoase.

— Înapoi! Înapoi! Înapoi! striga fata.

Dar URM, cu toate că înainta mai încet decât ar fi putut, nu se mai oprea. Încăperea cu cele două birouri, cu scaunele, planșa de desen și dulapurile sale pline cu cărți și dosare groase îl interesa. În timp ce trăgea sertarele, deschidea dosarele și citea cu voce tare explicațiile scrise îngrijit cu tuș dedesubtul desenelor, fata se strecură în camera alăturată, se ghemui îndărătul unui divan și puse mâna pe telefon. URM o vedea, căci avea un receptor optic la ceafă, dar această mică

făptură cu păr lung nu-l mai interesa. Călcând peste hârtiile răspândite pe parchet, își continuă excursia. În spatele lui, fata striga la telefon:

— Nikolai Petrovici! nikolai Petrovici! eu sunt, Galea! nikolai Petrovici, URM a intrat în birou. URM al dumneavoastră! Ursula-Robert-Maria… Ați înțeles?… Nu știu… L-am întâlnit când ieșea din sala reactorului… Da, da, a fost în sala reactorului… Cum? Pe cât se pare, nu!

URM nu întârzie s-o asculte. Ieși în salon și încremeni ca lovit de trăsnet. Antenele negre ale radarurilor sale se agitau în toate direcțiile. Era uluit. Ceva strălucitor și rece era suspendat pe peretele din fată. În razele infraroșii, părea un pătrat cenușiu de nepătruns și în razele obișnuite strălucea cu reflexe de argint. Dar nu asta îl uluia pe URM. În pătratul straniu vedea un monstru negru, cu un cap rotund, împănat cu antene care se agitau și nu reușea să priceapă unde se afla această ființă. Telemetrul vizual îl informase că până la obiectul necunoscut sunt doisprezece metri și opt centimetri, dar radarul dezmințise imediat această informație, indicând: „Nu e nimic în afara unei suprafețe verticale netede, care se află la… Șase metri și patru centimetri”. URM nu mai văzuse niciodată ceva asemănător și niciodată radarul și receptorii vizuali nu-l furnizaseră informații atât de contradictorii. De la început organismul său fusese astfel conceput încât simțea nevoia să clarifice și să înțeleagă tot ceea ce întâlnea. Așa că înaintă cu hotărâre, notând și înregistrând ceea ce stabilea: „Distanța dată de telemetru este egală cu cea indicată de radar, înmulțită cu doi…”. Intră în oglinda care se sfărâmă în bucăți și, lovindu-se de perete, se opri. Era limpede că nu mai avea ce face aici. URM râcâi tencuiala, o mirosi, se întoarse și, fără să dea atenție paznicului palid ca un mort care se agățase de semnalul de alarmă, se îndreptă spre ieșire. Afară ningea și vântul sufla în rafale. Întunecimi albe îl învăluiră.

II.

Când Nikolai Petrovici puse receptorul în furcă, Piskunov ajunsese în antreu și se apucase să-și îmbrace șuba.

— Unde te duci?

— Acolo…

— Nu te grăbi! Trebuie mai întâi să hotărâm ce-avem de făcut. Dacă mașina asta începe să zburde prin centrală.

— Centrala încă n-ar fi nimic, spuse Riabkin. Dar laboratoarele, depozitele… Și dacă vine aici, în oraș?

Nikolai Petrovici reflecta, concentrat. Piskunov, nerăbdător, sarea de pe un picior pe altul, cu mâna pe mânerul ușii.

— Trebuie să alergăm acolo cu toții, propuse timid Kostenko. Să-l găsim… Și… Să-l imobilizăm.

Piskunov făcu o strâmbătura și Riabkin, care răsucea cuierul căutându-și haina, mormăi:

— Ușor de zis… De unde vrei să-l apuci? De fundul pantalonilor?… O greutate de jumătate de tonă, trei sute de kilograme de forță vie în fiecare pumn… Ai face mai bine să taci, Kostenko. Ești nou aici și nu știi nimic…

— Am găsit, spuse Nikolai Petrovici cu o voce hotărâtă. Eu am să telefonez la dormitor ca să-l chem pe stagiari. Tu, Riabkin, aleargă la garaj… Pe naiba! E sâmbătă și toți sunt la club… Du-te totuși și găsește cel puțin trei șoferi. Trebuie să scoată buldozerele. De acord, Piskunov?

— Da, da și mai ales repede! Numai că…

— Tu, Piskunov, te duci la institut. Caută să afli unde-l URM și telefonează imediat la garaj. Kostenko, du-te cu el. Și mai iute, mai iute, tovarăși! Blestematul! Numai de n-ar trece dincolo de porți!

Îmbrăcându-și hainele, ieșiră pe ușă cu toții odată. Riabkin alunecă și-l lovi cu capul în spate pe Kostenko, care căzu în patru labe.

— Neîndemânaticule!

— Ți-ai pierdut ochelarii?

— Nu, merge…

Vântul mâna rafalele de zăpadă cu furie, șuiera printre fire și urla în dantelăria de oțel a stâlpilor de înaltă tensiune. Ferestrele vilei desenau dreptunghiuri de lumină de un galben murdar pe nămeți. În rest, totul era cufundat în întuneric.

— Mă duc, spuse Riabkin. Fiți atenți, prieteni! Nu vă primejduiți inutil!

Se împiedică din nou, căzu și timp de un minut se agită în zăpadă, înjurând furtuna asta blestemată, pe acest porc de URM și, în general, pe toți cei care aveau vreun amestec oarecare în această treabă. Apoi șuba sa de culoare deschisă apăru la poarta grădinii și el dispăru în vârtejurile de zăpadă.

Piskunov și Kostenko o apucară pe sosea.

— Nu înțeleg, de ce buldozere? spuse Kostenko.

— Ai altă propunere?

— Nu-l vorba de asta… Pur și simplu nu înțeleg. Vreți să-l distrugeți pe URM?

Piskunov suspină:

— Vrem să-l oprim.

Își ridică poalele șubei și trecu peste un morman de zăpadă. Kostenko îl urmă încă nelămurit. În fața lor se întindea un câmp înzăpezit, dincolo de el un drum. De cealaltă parte a drumului se afla centrala electrică.

Luând-o mai de-a dreptul, Piskunov intră pe un loc viran, unde în toamnă fuseseră puse temeliile unei noi clădiri. Kostenko îl auzi bombănind, în timp ce se împiedica de grămezile de cărămizi înghețate și de fiarele armaturii. Începea să fie greu de mers. Luminile institutului abia se mai zăreau prin învârtejirea de zăpadă.

— Așteaptă…, spuse în sfârșit Kostenko. Devine dificil… Să ne odihnim un pic.

Piskunov se lăsă pe vine lânga el.

Ce se întâmplase oare? Îl cunoșteau pe URM mai bine decât oricine de la institut. Fiecare șurub, fiecare electrod, fiecare bucățică de sticlă a acestui splendid mecanism trecuse prin mâinile sale. Credea că poate să prevadă fiecare dintre mișcările lui în orice împrejurare. Și iată că-și părăsise pivnița „fără autorizație” și se plimba acum prin centrală. De ce?

Comportarea lui URM e comandată de „creierul” său, un aparat extrem de complex și subtil, construit din spumă de germaniu și de platină și din ferită. Mașinile de calculat obișnuite au câteva zeci de mii de celule, aceste organe elementare care primesc, păstrează și dau semnale. Creierul lui URM cuprindea aproape optsprezece milioane de celule

logice, ale căror programe prevedeau reacțiile la o multitudine de situații, la diferitele variații de împrejurări, ca și executarea unui număr uriaș de operații. Ce putuse influența „creierul” lui URM, programul său? Radiația motorului atomic? Nu, acesta era înconjurat de un puternic ecran protector de zirconiu, gadoliniu și oțel cu bor. În mod practic, nici un neutron, nici o singură rază gama nu poate să străpungă acest ecran. Atunci receptorii? Nu, astă seară încă erau în perfectă stare. Explicația comportării lui URM trebuie deci căutată în însuși „creierul” lui. În program, un program nou și complicat, pe care l-a stabilit chiar el, Piskunov… Programul… Iată despre ce-l vorba!

Piskunov se ridică încet.

— E un reflex spontan! spuse el. Evident, e un reflex spontan! Idiotul de mine!

Kostenko îl privi speriat:

— Cum? N-am înțeles…

— Eu am înțeles! E de la sine… Dar cui i-ar fi dat prin cap? Totul mergea atât de bine…

— Privește! strigă deodată Kostenko.

Scoase un „Ah!” și sări în picioare. Un fulger albastru tremurător lumină cerul cenușiu închis de deasupra institutului și, pe fondul acestei aurore, siluetele negre ale clădirilor se conturară foarte precise și, în același timp, aproape ireale în furtună. Linia luminoasă care marca limita institutului tremură și se stinse.

— Transformatorul! spuse Piskunov cu voce înăbușită. Substația se află exact în fata turnului reactorului. URM e acolo…

— Să alergăm! strigă Kostenko.

Se năpustiră. Vântul îi răsturna, se cufundau în găuri pline de zăpadă. Cădeau, se ridicau și cădeau din nou.

— Mai repede, mai repede! spunea Piskunov.

Lacrimi smulse de vânt și de emoție îi curgeau pe obraji, îi înghețau pe gene, îl împiedicau să vadă. Îl apucă pe Kostenko de mână și îl târî după el, continuând să mormăie:

— Mai repede! Mai repede!

Fulgerul de deasupra institutului fusese observat și în oraș. O sirenă urlă, ferestrele vilelor în care locuiau gardienii se luminară. Raza orbitoare a unui proiector mătură câmpul deschis, smulgând din întuneric dunele de zăpadă și pilonii liniei de înaltă tensiune. Apoi lunecă pe zidul de piatră care înconjura institutul și se opri, în sfârșit, asupra porților lângă care se agitau mici siluete negre.

— Cine-l… Acolo? întrebă Kostenko, care se sufoca.

— Paznicii. Miliția, fără îndoială…

Piskunov se opri, se frecă la ochi și continuă, cu vocea sugrumată:

— Porțile… Le-au închis. Bravo! Deci… URM este încă acolo.

Evident, fusese dată alarma. Acum nu unul, ci trei proiectoare scormoneau spațiul, de-a lungul zidurilor institutului. Vârtejuri de zăpadă dansau în lumina lor albastră. Printre urletele vântului se auziră strigăte. Cineva înjură. Apoi începură să uruie niște motoare și se auzi zgomot de șenile; buldozerele uriașe ieșeau din garaj.

— Privește, Kostenko, spuse Piskunov. Privește cu atenție. Asistăm la cea mai extraordinară vânătoare din istoria umană. Privește atent, Kostenko!

Kostenko îi aruncă o privire piezișă și i se păru că fața inginerului e scăldată în lacrimi. Poate că din pricina vântului…

Între timp, zgomotul șenilelor se deplasase spre dreapta. Buldozerele ajunseseră pe șosea. Se distingeau luminile farurilor lor.

— Cinci contra unu, murmură Piskunov. N-are nici o șansă.

Brusc, se petrecu parcă o schimbare de decor. Kostenko nu înțelese imediat ce se schimbase. Furtuna urla mai departe, vârtejurile de zăpadă continuau să mănture solul, motoarele buldozerelor uruiau mereu, inexorabile și amenințătoare. Doar reflectoarele nu mai scotoceau câmpul. Se fixaseră asupra porților care erau acum larg deschise și în preajma cărora nu se mai afla nimeni.

— Ce naiba se-ntâmplă? spuse Kostenko.

— Să fi…

Piskunov nu-și isprăvi fraza. Îmboldiți de același elan, alergară spre institut. Erau la abia două sute de pași de porți când Piskunov se lovi aproape de un om care alerga în sens invers, cu o pușcă în mână. Înspăimântat, omul urlă și sări într-o parte dar Piskunov îl apucă de umăr și-l opri.

— Ce e?

Celălalt, înnebunit, voia să se elibereze, dar curând își recapătă sângele rece și scoase o înjurătură.

— El a scăpat, spuse el. A scăpat. A dărâmat porțile și a fugit. Era gata să-l calce în picioare pe Makșev. Eu alerg după întăriri…

— Încotro a luat-o?

Milițianul făcu un gest vag spre stângă:

— Parcă pe-acolo… Pe șosea…

— Atunci o să întâlnească buldozerele. Să mergem!

Deodată, ivindu-se din vijelie, ceva enorm înainta spre ei. Lumini roșii și verzi îi făcură să clipească din ochi și o voce aspră pronunță fără nici o intonație:

— Bună ziua, ce mai faceți?

— URM, oprește-te! strigă Piskunov, cu o voce disperată.

Kostenko îl văzu pe milițian alergând, pe Piskunov ridicând brațele și agitându-și pumnii. Apoi silueta enormă, înconjurată de un nor de aburi, trecu prin fața lui, ridicând sus picioarele și dispăru în zăpadă.

III.

După ce închise cu grijă ușa, ca totdeauna, URM făcu un pas și se opri. Spațiul înconjurător era plin de sunete, de mișcări, de radiații. Un foc bengalic de unde radio ilumina noaptea. În fața lui URM, la treisprezece metri cincizeci, se afla o clădire scundă, cu ferestre mari zăbrelite, ale cărei ziduri radiau o strălucitoare lumină infraroșie. Dintr-acolo se auzea un bâzâit puternic. Fulgii de zăpadă se roteau cu milioanele prin văzduh și cei care se așezau pe URM se topeau și se evaporau imediat, într-atât încălzise motorul atomic carapacea sa de oțel.

URM întoarse capul și hotărî că obiectul de studiu cel mai interesant era clădirea scundă. Găsi intrarea imediat, după cărarea care ducea până acolo. Edificiul era înconjurat de un

rând de brăduți și URM întârzie puțin ca să frângă un trunchi și să-l examineze. Apoi deschise ușa și intră într-o încăpere strâmtă.

Cei doi oameni așezați la masă săriră în picioare, privindu-l înspăimântați. URM închise ușa, ba chiar trase zăvorul și se imobiliza în fața lor.

— Ce mai faceți? spuse el.

— Tovarășul Piskunov? întrebă unul dintre ei, năucit.

— Tovarășul Piskunov e plecat, răspunse URM pe un ton indiferent. Ce să-l transmit?

Oamenii nu-l interesau. Ceea ce-l reținea atenția era o făptură mică și păroasă, ghemuită într-un colț. „E caldă, vie, are un miros pătrunzător, nu e om", hotărî URM și spuse:

— Bună ziua, ce mai faceți?

— Mr-r-r-r! răspunse făptura cu curajul disperării, arătâidu-și dinții albi ascuțiți și se ghemui și mai mult, în colțul său.

Foarte absorbit de câine, URM rămăsese absolut indiferent față de milițieni, care profitaseră de asta ca să se baricadeze îndărătul mesei și al dulapului și își scoteau în grabă revolverele.

Cu coada între picioare, câinele scheună și vru să fugă. Dar URM era mult mai rapid decât el, mult mai rapid decât orice animal. Fără zgomot, cu iuțeala fulgerului, corpul său se întoarse, brațul i se alungi și prinse câinele. În aceeași clipă răsună o împușcătură; unul dintre milițieni își pierduse sângele rece. Lovind cuirasa care alcătuia spatele lui URM, glonțul scoase un sunet metalic, ricoșa și se înfipse în perete. O bucată de tencuială căzu pe podea.

— Sidorenko, nu trage! strigă celălalt milițian.

URM lăsă câinele care tremura tot și-l fixă pe cei doi oameni palizi, dar hotărâți, care stăteau în fața lui cu armele în mâini. El adulmecă curios aerul îmbibat de mirosul necunoscut al pulberii fără fum. Câinele se refugiase între picioarele milițienilor, dar URM nu-l mai luă în seamă. Se întoarse și se îndreptă către cealaltă ușă, pe care se vedeau un craniu și două tibii încrucișate, marcate de un fulger roșu. Stupefiați, milițienii îl văzură pipăind încuietoarea cu degetele sale ca

niște clești. Ușa se deschise. Atunci venindu-și în fire, se năpustiră pe urmle lui:

— Stai! Înapoi! Înapoi!

Se agățau de șoldurile lui blindate, uitând totul pe lume, pierduți de groază la gândul a ceea ce putea să facă monstrul de oțel pătrunzând în centrală. Dar URM nici nu-l băgă în seamă. Eforturile lor n-aveau nici un efect. Era ca și cum ar fi vrut să oprească un tractor din mers. Atunci, unul dintre ei, dându-l înlături pe celălalt, trase întregul încărcător cu țeava revolverului lipită de capul robotului. Sala de umplu de zgomotul detunăturilor.

URM se clătină. Scoica de ebonit a receptorului său acustic drept zbură în țăndări. Antena curbă a radarului fu smulsă și rămase atâmată de un fir. Bucăți de sticlă sfărâmată căzură zăngănind.

URM nu fusese atacat niciodată până atunci. El nu avea instinctul autoapărării și, desigur, n-avea și nu putea să aibă nici o experiență de luptă împotriva omului. Dar putea să confrunte faptele, să tragă concluzii logice și să aleagă o linie de conduită care să-l garanteze maximum de securitate. Toate aceste operații mentale nu-l luară decât câteva fracțiuni de secundă. Apoi se răsuci și înaintă spre oameni, cu cleștii săi groaznici întinși amenințător.

Milițienii se despărțiră. Unul se refugie îndărătul tabloului de distribuție, iar celălalt sări după blindajul de otel masiv al celui mai apropiat transformator, încărcându-și în grabă revolverul.

— Sidorenko! Fug în camera de gardă, telefonează, dă alarma! strigă el.

Dar Sidorenko nu izbuti să ajungă la ușă. URM se deplasa mult mai iute decât un om și, imediat ce milițianul ieșea dindărătul tabloului, din doi pași era lângă el.

Atunci încercară să iasă în același timp. Zadarnic, URM alerga de la tablou la transformator cu vitpea unui expres.

În urma unei mișcări neîndemânatice a robotului, tabloul se crăpase în două. Vântul sufla prin geamurile sparte de gloanțe.

În cele din urmă, acest joc îl plictisi pe URM și el hotărî să nu se mai ocupe de cei doi oameni. Se opri brusc în fața transformatorului și-și băgă mâna sub blindajul de protecție. Milițienii profitară de acest răgaz ca să țâșnească în camera de gardă. În aceeași clipă răsună un trosnet asurzitor și un fulger albastru umplu încăperea cu strălucirea sa orbitoare. Lumina se stinse. Un miros acru de metal ars, de fum, de lac topit se răspândi pretutindeni. Buimăciți, milițienii nu înțeleseră imediat ce se întâmplase. Apoi zgomotul unor pași grei răsună în camera în care se refugiaseră și o voce metalică spuse în întuneric:

— Bună ziua, ce mai faceți?

Zăvorul căzu, ușa scârțâi, silueta colțuroasă a monstrului de metal apăru o clipă în prag și ușa se închise din nou.

URM își continuă călătoria în curtea institutului, înfundându-se în zăpadă și ridindu-și picioarele mai sus ca de obicei. Întunecimea era atât de mare încât organul său vizual în infraroșu nu-l slujea în mod practic la nimic. Nu distingea decât un slab halou împrejurul pântecului și al picioarelor sale, pe care se topeau și se evaporau fulgii de zăpadă. Câteva siluete umane, ușor fosforescente, se iviră printre clădiri. Dar URM nu le dădu nici o atenție. El mergea orientându-se după radar, cu toate că nu mai putea să evalueze distanțele din pricina antenei smulse de gloanțe.

Îl interesau luminile îndepărtate ale orașului care scânteiau prin neguri și pe care fasciculele albastre ale proiectoarelor le făceau și mai captivante. Merse până lângă zid, ezită și o luă la stânga. Știa foarte bine că în ziduri există totdeauna deschizături. Curând ajunse la una dintre ele. Erau niște porți mari de fier. Și, mai ales, erau încuiate. De dincolo se auzeau voci neliniștite și, printr-o crăpătură, pătrundea o rază de lumină de un albastru strălucitor.

— Bună ziua, spuse URM și împinse porțile care, bine închise, nu cedară.

De departe se auzea un zomăit metalic. În spatele porților se petreceau fără îndoială lucruri foarte interesante. URM împinse mai tare, apoi se dădu înapoi, lăsă capul pe spate și se

năpusti asupra porților, lovindu-le cu pieptul său blindat. Vocile de dincolo tăcură, apoi cineva strigă pe un ton șovăjtor:

— Înapoi! Atenție, nu trageți asupra diavolului ăsta!

— Bună ziua, ce mai faceți? spuse URM.

Și, luându-și din nou avânt, se năpusti încă o dată. Porțile se prăbușiră, smulse din țâțânile care se dovediseră mai fragile decât broasca. URM trecu peste ele ca peste o punte, în timp ce milițienii se dădeau în lături și se pomeni în plin câmp, unde vijelia de zăpadă se dezlănțuia cu furie.

Înainta, abia reușind să-și păstreze echilibrul pe pământul arat și acoperit cu zăpadă mișcătoare. Deodată, solul se prăbuși sub pașii lui și căzu în zăpadă, care se evapora în contact cu metalul încins. URM nu mai căzuse niciodată. Totuși se sprijini imediat în mâini, brațele i se alungiră la maximum, genunchii i se îndoiră și el se ridică.

Odată în picioare, rămase o clipă nemișcat, cercetând ceea ce se petrecea în jurul lui. În față, luminile vilelor scânteiau în noapte, în stângă, foarte aproape, se agitau trei siluete umane Mai departe se auzea uruitul unor mașini care înaintau una după alta către porți.

Trecând pe lângă oameni, URM îi salută, recunoscând într-unul dintre ei pe Stăpân, cel care putea să-l priveze de posibilitatea de a se deplasa. URM își amintea foarte bine de asta, așa că grăbi pasul. Stăpânul rămase în urmă și dispăru în vârtejurile de zăpadă.

URM ajunse pe șosea și, imediat, o lumină strălucitoare îl scălda din cap pârâ-n picioare. Monștri metalici gigantici, purtând în fața lor scuturi grele, veneau spre el. Se opriră, suflând cu mânie.

În picioare, la cinci pași de primul buldozer, URM își rotea capul de la stângă la dreapta, repetând:

— Bună ziua, ce mai faceți?

IV.

Nikolai Petrovici sări de pe buldozer. Speriat, șoferul strigă:

— Încotro, tovarășe inginer?

În aceeași clipă, Piskunov apăru pe șosea. Zburlit tot (își pierduse căciula de blană alergând), cu mâinile înfundate în

buzunarele șubei, el ocoli buldozerul și se opri în fața lui URM. Între ei erau abia cinci pași. Asemenea unui turn, URM îl domina pe inginer cu întreaga lui statură. Șoldurile îi străluceau în lumina farurilor, pântecele înconjurat de un nor de aburi îi era umed. Capul său rotund, cu ochii mici de sticlă ca scoicile receptoarelor acustice, cu niște urechi clăpăuge și cu antena radarului ridicată ca un corn, te ducea cu gândul la măștile stranii și caraghioase pe care băieții de la țară le fac din pepeni ca să sperie fetele. El își legăna capul în cadență și urmărea fiecare mișcare a lui Piskunov.

— URM, ascultă-mi ordinele!

URM răspunse:

— Sunt gata.

Cineva izbucni într-un râs nervos.

Piskunov făcu câțiva pași și puse mâna lui înmănușată pe pieptul lui URM. Degetele îi alunecară rapid pe cuirasă, căutând punctul esențial, întrerupătorul circuitului care lega creierul robotului cu sistemul de forță și de mișcare. Atunci se petrecu un lucru neașteptat pentru toți, în afară de Piskunov, care se temea de el mai mult ca de orice. Memoria lui URM păstrase asociații, legând acest gest al Stăpânului de o bruscă incapacitate de a se mișca. Degetele lui Piskunov abia atinseseră cheia, când robotul se întoarse cu tot corpul dintr-o dată. Brațul său de oțel trecu pe deasupra capului lui Piskunov, care se feri în ultima clipă. Fără să se grăbească, URM făcu cale-ntoarsă. Nikolai Petrovici fu cel dintâi care-și recapătă sângele rece.

— Ei, băieți! strigă el. Încercuiți-l cu buldozerele! Tăiați-l drumul spre porți… Piskunov! ei, Piskunov!

Dar Piskunov nu-l asculta. În timp ce buldozerele înaintau de ambele părți ale șoselei, ridicând nori de zăpadă, el alerga după URM.

— Stop, URM! Strigi cu, voce ascuțită. Oprește-te, animalule! Înapoi! Înapoi!

Abia mai putea să respire, URM mergea din ce în ce mai repede și distanța dintre ei se mărea. În sfârșit, Piskunov se opri, își băgă mâinile-n buzunare și, cu capul vârât între

umeri. Îl privi pe URM îndepărtându-se. Nikolai Petrovici și Riabkin îl ajunseră din urmă. Kostenko sosi ultimul.

— Chiar avea rost să fugi! spuse Nikolai Petrovici supărat.

Piskunov păru să nu-l fi auzit.

— Nu se mai supune, murmură el. Înțelegi, Nikolai? Nu se mai supune. Un reflex spontan… E limpede ca apa de izvor.

Nikolai Petrovici dădu din cap:

— Și eu m-am gândit la fel.

— Ce poveste! exclamă Riabkin. E ca și cum ai lăsa trenurile să-și aleagă ele însele orașul și ruta.

— Ce-nseamnă reflex spontan? întrebă timid Kostenko.

Nimeni nu-l răspunse.

— Oricum, e magnific! spuse Nikolai Petrovici.

Își suflă nasul cu zgomot, băgă batista în buzunar și reluă:

— Nu se mai supune! Asta-l bună…

— Să mergem! hotărî Piskunov.

Între timp, buldozerele se desfășuraseră în semicerc și se apropiau de URM, care-și vedea de drum liniștit. Unul dintre ele îi ieși în față pe șosea, altul venea din spate, iar celelalte trei se grăbeau din laturi, două din stângă și unul din dreapta. URM observase de mult că încearcă să-l înconjure dar, fără să le dea atenție, continuă să înainteze până ce lovi unul dintre ele cu pieptul, împinse, buldozerul se mișcă puțin și șoferul apucă manetele de comandă. URM se dădu înapoi, își luă vânt și se aruncă asupra mașinii. Se auzi un zgomot de fiare care se ciocnesc, scoțând scântei. În aceeași clipă, al doilea buldozer își lipi scutul de spatele lui URM, care se imobiliză, rotindu-și doar capul de jur împrejur. Asemenea unor șerpi negri, micromanipulatoarele țâșniră de sub carapacea care-l acoperea pieptul, pipăiră partea superioară a scutului și dispărură din nou. Alte două buldozere se apropiară din stângă și din dreapta, blocând ultimele ieșiri. URM era prizonier.

— Tovarăși ingineri! tovarășe Piskunov! Ce facem acum? strigă șoferul primului buldozer.

— Tovarășul Piskunov e plecat. Ce să-l transmit? spuse URM.

Ridică pumnul și lovi scutul de metal. Apoi reîncepu. Lovea

cu regularitate, ca un boxer la antrenament, înclinându-se ușor de fiecare dată. Jerbe de scântei izvorau de sub pumnii săi enormi.

Piskunov, Nikolai Petrovici, Riabkin și Kostenko sosiră în goană.

— Trebuie să facem ceva, repede, spuse Riabkin neliniștit. O să se schilodească!

Fără un cuvânt, Piskunov se urcă pe șenila buldozerului, dar Riabkin îl apucă de poalele șubei și îl trase înapoi.

— Ce faci? îl întrebă Piskunov iritat.

— Ești singurul care-l cunoaște pe URM în cele mai mici amănunte, răspunse Riabkin. Dacă te lovește… E o treabă care poate dura luni de zile. Trebuie să încerce altcineva.

— Are dreptate, îl sprijini Nikolai Petrovici. Am să…

Unul dintre muncitorii care-l înconjurau pe ingineri interveni:

— Alegeți dintre noi! Suntem mai tineri, mai sprinteni.

— Mă duc eu, spuse Kostenko, cu un aer sumbru.

Nikolai Petrovici le aruncă o privire ironică:

— Cine dintre voi știe ce trebuie făcut?

Tăcură.

— Vedeți? Numai eu știu. Așa că dacă mi se întâmplă… Ceva. Chemați-l pe asistenți. Nu-l lăsați pe Piskunov să se apropie!

Își scoase șuba și se urcă pe buldozer. Piskunov încercă să se smulgă din strânsoarea lui Riabkin.

— Lasă-mă, Riabkin! E o prostie! Eu însumi trebuie să…

Riabkin nu răspunse. Kostenko trecu de cealaltă parte și-și lăsă mâna greu pe umărul lui Piskunov, care se liniști, și, mușcându-și buzele, începu să-l urmărească pe Nikolai Petrovici.

URM continua să se zbată. Partea inferioară a trupului său era ținută solid de buldozere, dar partea superioară era liberă. Iute ca fulgerul, el se întorcea dintr-o parte într-alta, lovind scuturile buldozerelor cu pumnii săi de fier. Rotogoale de aburi urcau în jurul lui în întuneric. „Trei sute de kilograme de forță vie în fiecare pumn”, își aminti Kostenko.

Cu dinții strânși, ghemuit între buldozere la picioarele lui URM, Nikolai Petrovici aștepta momentul favorabil. Zgomotul metalului lovit îi răsuna dureros în urechi. Știa că URM îl observase. Din când în când, ochii de sticlă se opreau asupra lui.

— Încetișor, încetișor, murmura Nikolai Petrovici din vârful buzelor. Încetișor, prietene! Nu lovi atât de tare, prostule!

Deodată, un sunet nou se auzi sub lovituri. Ceva cedase. Era brațul lui URM sau scutul unui buldozer? Nu se mai putea aștepta. Nikolai Petrovici plonja sub pumnul lui URM și se lipi de trupul lui. Și din nou URM îi ului pe toți. Brațele îi căzură. Zgomotul încetă. Se auziră din nou urletul furtunii pe câmp și uruitul motoarelor. Palid și scăldat în sudoare, Nikolai Petrovici se ridică și întinse mâna către pieptul lui URM. Se auzi un pocnet sec. Luminile roșii și verzi care străluceau pe umerii lui URM se stinseră.

— S-a făcut! suspină Piskunov și închise ochii.

Imediat toată lumea începu să vorbească exagerat de tare, pretutindeni se auziră râsete și glume. Șoferii îl ajutară pe Nikolai Petrovici să coboare. Piskunov îl îmbrățișă.

— Acum, haidem la Institut, spuse el. Avem de lucru. Ne va trebui poate o săptămână, o lună… Dar e necesar să-l descotorosim pe URM de capriciile lui și să facem din el un adevărat instrument universal de lucru.

V.

— Ce s-a petrecut deci cu URM? întrebă Kostenko. Și ce este un reflex spontan?

Rupt de oboseală, cu chipul tras după această noapte albă și agitată, Nikolai Petrovici răspunse:

— Vezi tu, URM a fost construit la comanda Departamentului comunicațiilor interplanetare. Ceea ce-l deosebește de cele mai complexe mașini cibernetice este faptul că a fost conceput să lucreze în condiții pe care nici programatorul cel mai genial nu le poate prevedea. De pildă, cine poate ști care vor fi condițiile pe Venus? Poate că planeta e acoperită în întregime de oceane sau de pustiu… Poate că de junglă sau de lavă arzătoare. Nu e posibil să trimiți acolo

oameni. E prea periculos. Așa că vor fi trimiși zeci de URM-l. Dar ce program să le impui?… Din păcate, nivelul actual al ciberneticii nu ne îngăduie să-l învățăm să „gândească” abstract…

— Adică?

— Ei bine… Închipuie-ți că trimitem o mașină cibernetică să prospecteze un loc necunoscut: să constate natura terenului, să descopere existența mineralelor, a florei și faunei etc. Noi vrem să facă înconjurul locului respectiv, apoi să traverseze cercul astfel trasat prin mijloc, de la Nord la Sud. Dacă știm că terenul e neted ca masa asta, mașina cibernetică poate fi extrem de simplă: unul sau două receptoare, o busolă giroscopică și câteva relee. Zeci de mii de mașini de felul acesta conduc actualmente tractoarele și secerătoarele-legătoare automotoare pe câmpurile sovhozurilor. Pentru asta, repet, trebuie ca terenul să fie relativ neted și, cum se spune, fără capcane. Dar cum să facem dacă nu-l cunoaștem? Dacă e plin de râpe, de râuri adânci, de mlaștini? Robotul nostru riscă să se sfărâme, să se înece sau să se înnămolească… În vederea unor astfel de eventualități, trebuie să-l înzestrăm cu un „creier” mai complex, să-l furnizăm un program mult mai amănunțit. De pildă, putem să-l „deprindem” pe robot să caute vadurile, să-l interzicem să se aventureze în locurile adânci sau să se apropie de marginea râpelor. Putem să-l „învățăm” să evite obstacolele sau, dacă e posibil, să treacă peste ele, utilizând diverse dispozitive, cum ar fi puternicul sistem stabilizator al lui URM sau brațele și picioarele sale… De asta l-am și înzestrat cu brațe și picioare, căci roțile sau șenilele sunt departe de a face față în toate cazurile.

— Toate sunt clare, spuse Kostenko nerăbdător. Ceea ce mă interesează…

— Altceva, continuă Nikolai Petrovici imperturbabil. Să spunem că programul nostru prevede că dacă robotul întâlnește un zid trebuie să-l ocolească. Dar n-am ținut seama că pe teren poate fi un desiș. Pentru robot va fi același lucru ca un zid și se va apuca să-l ocolească, de vreme ce ar fi putut foarte bine să treacă prin el.

— Înțeleg, spuse Kostenko.

— Sau, temându-se să nu se înnămolească, l-am „deprins” să evite terenurile moi. Și el evită arăturile, nisipurile, turba – care nu prezintă nici o primejdie. Iată motivele pentru care trebuia să-l „învățăm” pe robot să acționeze în orice condiții, chiar cele mai extraordinare, chiar cele despre care n-avem cea mai mică idee. Mașina noastră trebuia să dobândească noi calități, să „înțeleagă” că un desiș poate să prezinte aceleași caracteristici ca un zid, fiind de fapt altceva și că poate fi străbătut. Că dacă mlaștina declanșează semnalul „teren moale”, nu e totuși singura în stare să producă acest efect. Într-un cuvânt, robotul trebuia să se deprindă să facă abstracție de relațiile logice particulare de genul „teren moale-mlaștină” sau „obstacol gros oprind lumina-zid”. Dar cum să-l „înveți” asta?… Piskunov a propus atunci să creăm o mașină care să-și stabilească singură programul. „Creierul” lui URM a fost dotat cu un program care-l incită în primul rând să umple celulele goale ale memoriei lui. Cu alte cuvinte, i-au inoculat lui URM „pasiunea” de a experimenta, de a căuta să afle lucruri noi. Acest program (pe care-l numim program intern) a fost aplicat pe programul principal și se află în interacțiune cu el. Piskunov socotea că URM, aflându-se în fața unui factor nou, neprevăzut, nu va da înapoi, nu va trece nepăsător, ci va căuta – în cadrul posibilităților oferite de programul principal – să știe despre ce-l vorba și apoi va depăși obstacolul, dacă poate fi depășit, sau va utiliza noile cunoștințe în folosul programului principal. Înseamnă că, fără ajutorul omului, URM trebuia să aleagă linia de conduită cea mai avantajoasă în fiecare caz dat. La drept vorbind, noi credeam că teoretic e posibil, dar practic…

Combinarea programului intern cu programul principal a zămislit mii de posibilități noi și neprevăzute în reacție la influențele exterioare. Piskunov le-a calificat drept reflexe spontane. Aceste mici programe ivite spontan au înăbușit, dacă se poate spune astfel, programul principal. Programul intern a devenit determinant și URM a început „să se conducă” el însuși.

— Și ce-l de făcut?

— O să apucăm pe alt drum, răspunse Nikolai Petrovici, întinzându-se și căscând. O să perfecționăm capacitățile analitice ale „creierului”, sistemul de recepție…

— Și reflexul spontan? Nimeni nu se interesează de el?

— Și încă cum! Piskunov are de pe acum o idee. URM-li vor fi totuși cei dintâi care vor pleca pe planetele necunoscute și vor prospecta adâncurile submarine. Nu va fi nevoie să primejduim vieți omenești… Ia ascultă, Kostenko, ce-ar fi să ne culcăm? Ai să lucrezi cu noi și ai să știi totul, pe cuvântul meu…!

SFÂRȘIT